

селах. У селах Мар'янівка, Йосипівка, Велика Лука, Дичків, Дубівці є загроза закриття закладів освіти, оскільки в них навчаються менше 50 учнів (рис. 1).

Чергова реорганізація шкільних закладів запланована з 2026 року. Школи I-II ст. планується перетворити у гімназії, а I-III ст. – в ліцеї. Однак процес їх «зміни статусу» і перейменування уже триває. За перспективного плану у приміській зоні м. Тернопіль планується зберегти ліцеї лише у селищі Велика Березовиця і с. Великі Гаї, які відповідають критеріям чисельності учнів.

Представники місцевих органів влади вважають оптимальним зберегти хоча би по одному опорному ліцею для кожної територіальної громади. У більших ТГ (наприклад, Березовицька) через значні відстані між населеними пунктами можливо розвивати навіть два ліцеї. Однак пропозиції місцевої влади та населення не завжди співпадають з планами центральних владних органів.

Освітня сфера приміських громад міста Тернополя представлена 40 школами і 19 закладами дошкільної освіти. Вони переважно є рівномірно розташованими на територіях ТГ. В останні роки простежується процес закриття та об'єднання освітніх закладів цих громад через несприятливу демографічну ситуацію.

Список використаних джерел

1. Географія Тернопільської області : монографія : в 2-х т. Т.2. Населення. Господарство. 2-е вид., перероблене і доповнене. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка : Осадца Ю. В., 2020. 544 с.
2. Тернопільська область. Громади. URL: <https://decentralization.gov.ua/areas/0352/gromadu> (дата звернення: 05.11.2025).
3. Тернопільська область. ІСУО. Інформаційна система управління освітою. URL: <https://te.isuo.org/authorities/view/id/193> (дата звернення: 05.04.2026).

ПРИРОДНА І КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧОГО ПІДХОДУ В ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ (НА ПРИКЛАДІ ПРИДНІПРОВСЬКОГО РЕГІОНУ)

Суматохіна І.М.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

sumatokhina_ir@ukr.net

Вступ. Сучасний етап розвитку географічної освіти в Україні характеризується посиленням уваги до регіонального компонента та впровадженням краєзнавчого підходу як важливого засобу формування предметних і ключових компетентностей учнів. Особливого значення в цьому контексті набуває використання природної та культурної спадщини як потужного освітнього ресурсу, що сприяє поглибленню знань про рідний край і

формуванню регіональної ідентичності. Залучення локального матеріалу до змісту навчання забезпечує зв'язок теоретичних знань із реальним середовищем, активізує пізнавальну діяльність здобувачів освіти та підвищує мотивацію до навчання.

У цьому аспекті значний потенціал має Придніпровський регіон, який вирізняється різноманіттям природних ландшафтів, наявністю об'єктів природно-заповідного фонду та багатою культурною спадщиною, зокрема індустриального та історико-культурного характеру. Водночас питання системного використання цього потенціалу в освітньому процесі потребує подальшого науково-методичного осмислення.

Метою статті є обґрунтування ролі природної та культурної спадщини як чинника реалізації краєзнавчого підходу в географічній освіті на прикладі Придніпровського регіону.

Результати досліджень. Краєзнавчий підхід у географічній освіті є важливим дидактичним принципом, що передбачає вивчення природних і соціально-географічних явищ на основі безпосереднього аналізу території рідного краю. Його сутність полягає в інтеграції теоретичних знань із реальними об'єктами довкілля, що сприяє формуванню просторового мислення, системного бачення географічних процесів та розвитку дослідницьких умінь учнів [1, 5].

Особливої значущості в межах краєзнавчого підходу набуває використання природної та культурної спадщини як навчального ресурсу. У географічному контексті вона включає унікальні геологічні, геоморфологічні, гідрологічні та біотичні об'єкти, які дозволяють безпосередньо ілюструвати закономірності розвитку географічної оболонки та еволюції ландшафтів.

Показовим прикладом є геолого-геоморфологічна спадщина Придніпровського регіону, представлена виходами найдавніших кристалічних порід Українського щита. Зокрема, у долинах річок Дніпро та Вовча спостерігаються відслонення архейсько-протерозойських порід, які мають значну наукову та освітню цінність, оскільки дозволяють вивчати ранні етапи геологічної історії Землі.

До унікальних геологічних об'єктів належать протерозойські відклади та скельні утворення «Скелі МОДР» у районі Кривого Рогу, які є яскравим прикладом поєднання тектонічної будови та процесів денудації. Важливим стратиграфічним об'єктом виступає стратотип кайнозойських відкладів у балці Сажавка, яка знаходиться у місті Дніпро та має значення для реконструкції геологічної історії регіону. Сама балка Сажавка є типовою ерозійною формою рельєфу, яка демонструє дію флювіальних процесів у межах Придніпровської височини.

Окрему увагу привертає Токівський каскадний водоспад, який є рідкісним для рівнинної частини України гідрологічним об'єктом і використовується як наочний приклад взаємодії геологічної будови та водної ерозії.

Важливою складовою природної спадщини регіону є об'єкти

природоохоронного фонду. Серед них – Дніпровсько-Орільський природний заповідник, який репрезентує заплавні екосистеми Середнього Придніпров'я. Значний освітній потенціал мають також ботанічні сади Криворізький та Дніпровського національного університету, що виконують функції збереження біорізноманіття та навчально-дослідницьких баз. Окремо варто відзначити приватні ініціативи у сфері збереження ландшафтів, зокрема ландшафтний парк Світлани Кульбашної, який демонструє сучасні підходи до поєднання природоохоронної та освітньої діяльності.

Окрему складову культурної спадщини Придніпровського регіону становлять об'єкти архітектурної, духовної та індустріальної спадщини, які мають значний освітній потенціал у межах краєзнавчого підходу. До них належить Палац студентів у Дніпро – визначна архітектурна споруда, що репрезентує історико-культурний розвиток міського простору та виконує важливу освітньо-культурну функцію. Вагоме місце посідають також сакральні пам'ятки регіону, зокрема Преображенський кафедральний собор і Свято-Троїцький собор у Дніпрі, а також римо-католицький костел Святого Миколая в Кам'янському, які відображають багатоконфесійність і культурну різноманітність регіону та є важливими маркерами духовної історії краю. Особливе значення має Петриківка та пов'язаний із нею петриківський розпис як елемент нематеріальної культурної спадщини, визнаний ЮНЕСКО, що репрезентує унікальні традиції народного декоративного мистецтва та формує культурну ідентичність регіону. Окремий пласт культурної спадщини становлять об'єкти індустріальної історії, зокрема старі металургійні та гірничо-металургійні підприємства Придніпров'я, які відображають процеси індустріалізації та трансформації природного середовища в умовах розвитку важкої промисловості.

Таким чином, природна та культурна спадщина регіону виступає не лише об'єктом вивчення, а й потужним дидактичним ресурсом, що забезпечує реалізацію краєзнавчого підходу через безпосереднє залучення учнів до аналізу реальних географічних об'єктів. Використання цих об'єктів у навчанні географії сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, зокрема просторової, екологічної та громадянської.

Ефективними формами роботи є екскурсії, польові дослідження та проектна діяльність. Зокрема, екскурсії до природних об'єктів дозволяють безпосередньо спостерігати географічні процеси, що відповідає положенням щодо використання екскурсій як форми навчально-виховної діяльності [6]. Учні можуть виконувати дослідницькі завдання, наприклад: аналіз впливу господарської діяльності на стан річки Дніпро або порівняння природних і антропогенних ландшафтів регіону. Використання цифрових технологій (картографічних сервісів, GIS) підсилює ефективність краєзнавчого навчання.

Висновки. Природна та культурна спадщина Придніпровського регіону є важливим чинником реалізації краєзнавчого підходу в географічній освіті. Її використання забезпечує зв'язок навчального матеріалу з реальним середовищем, сприяє формуванню географічних компетентностей та розвитку

ціннісного ставлення до рідного краю. Інтеграція регіонального матеріалу в освітній процес підвищує мотивацію учнів до навчання та сприяє формуванню екологічної та громадянської свідомості. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою цифрових освітніх ресурсів та інтерактивних краєзнавчих маршрутів для шкільної географії.

Список використаних джерел

1. Топузов О. М. Теоретико-методичні засади навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2012. 304 с.
2. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
3. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: наук. праці. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
4. Топузов О. М., Надтока О. Ф. Сучасні підходи до навчання географії в умовах компетентнісної освіти. Український педагогічний журнал. 2020. № 3. С. 110–118.
5. Костриця М. Ю. Краєзнавчий підхід у шкільній географічній освіті: сучасні виклики та перспективи. Географія та основи економіки в школі. 2021. № 2. С. 75–82.
6. Суматохіна І. М. Екскурсії як форма навчально-виховної діяльності в географічній освіті // Методика навчання географії та історії: сучасні виклики та практичний досвід : матеріали І Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 10 квіт. 2025 р.). Дніпро : Середняк Т. К., 2025. С. 193–200.

КРАЄЗНАВЧИЙ КОМПОНЕНТ ГЕОГРАФІЧНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Фекета І.Ю., Славик Р.В., Салюк М.Р.

*Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний
університет», м. Ужгород*

*iryna.feketa@uzhnu.edu.ua, roman.slavik@uzhnu.edu.ua,
maryana.salyuk@uzhnu.edu.ua*

У статті розкрито теоретичні та методичні засади реалізації краєзнавчого компонента у шкільній географічній освіті. Обґрунтовано його значення як важливого чинника формування географічної компетентності, розвитку пізнавальної активності та дослідницьких умінь учнів. Проаналізовано особливості впровадження краєзнавчого підходу в різних курсах географії, визначено основні форми та методи організації краєзнавчої діяльності.